

שירים ארג

פרשת צו - שבת הגדול - פסח - פרשת שמיני - | ניסן תשפ"ג | גיליון מס' 155 | שנה ד'

שיר של יום

'עבודת' בליל הסדר

אחר כל מה שיכין האדם את עצמו ללילה הגדול הזה, פעמים הרבה, שבסופו של דבר, 'העיסוק' של האדם בליל הסדר עצמו הוא בכוסות היין שנשפכו על השולחן ובהחלפת טיטולים וכדו'. 'זמהעבודות הקשות שבמקדש' זהו להשכיל ולהבין, שעל אף הרצון הגדול לתפוס מלאכים בלילה נפלא ומרומם זה, פעמים שהקב"ה מיעד לו תפקיד אחר בלילה זה.

ובאמת, זהו יסוד גדול בכל יום, שעל האדם לדעת מה תפקידו כעת, ואפי' שהוא רוצה לעשות דברים גדולים שלכשעצמם הם מאד חיוביים ורצויים, יתכן שמה שהקב"ה רוצה ממנו כעת זהו משהו אחר, ויתכן שהוא אף, לכאן, שפל ביותר.

אמנם, בליל הסדר יש לדבר זה משמעות יתר, שבאמת עיקר היצ"מ היא 'להיות לכם לאלוקים', לעשותנו עבדיו ית'. ומעיקרי העבודות זהו ההתבטלות המוחלטת אליו ית'. והרצון להשיג מעלות ודרגות, יש בו בבחינה מסוימת פאן של 'אנוכיות', 'שהאדם' רוצה להשיג מעלות אלו של קירבת אלוקים וכדו'. וכאשר הוא מקריב אפי' רצונות אלו לקב"ה, זוהי ההתבטלות המחולטת, שבאמת אין 'אני' כלל, והכל בטל לרצונו ית', וכיון שזהו רצונו זהו מה שצריך לעשות.

ויש בנותן טעם להביא בזה 'מעשה חסיד' [שהוא מאד 'ליטאי'], על אחד החסידים, שהתכוון היטב לליל הסדר, ובליל יו"ט ראשון של חג, אכן קיים את עבודת הלילה, להפליא, בדביקות נוראה עד כלות הכוחות ממש, ובאמת הגיע לדרגות גבוהות. וכן המשיך גם ביום יו"ט ראשון עד ערב של יום. ולקראת מעריב של יו"ט שני של גלויות, הרגיש שכוחותיו עוזבים אותו, מרוב עבודתו בקודש. וע"כ החליט להתנמנם קצת עד מעריב שבהתקדש היו"ט שני. ולתדהמתו כשהוא מתעורר משינתו הוא מגלה שכעת חצי שעה לפני חצות בלבד. לרגע הוא איבד עשתונותו, אך תיכף התעשת, והחל לעשות את כל הצריך להיעשות בבהילות ומהירות רבה, בלי שום כוונות, כשהכונה היחידה שלו היא לעשות את המוטל עליו כעת, מעריב בזריזות, הקידוש וההגדה במהירות, אכילות הכזיתים, השולחן עורך, והאפיקומן...

במוצאי החג, כשהוא מלא רגשות אשם נוראיות מה'סדר' השני שעשה, כשכל כולו ערגה וכיסופין ל'סדר' הראשון, שהוא, לדעתו, היה הסדר המוצלח והנעלה. הוא נכנס אל הקודש פנימה, אל רבו האדמו"ר. והלה מקבלו במאור פנים ומשבחו על הסדר הנפלא שערך שעשה רושם רב בעולמות העליונים. ובעוד הוא בטוח שכונת רבו לסדר הראשון, האדמו"ר מבאר לו שכוונתו לסדר השני בדוקא.

ציונים הערות והארות לעבודת ליל הסדר

'הקידוש'

יש להתבונן ולהתעורר, ב'קידוש' בתחילת 'ליל הסדר'. שאם שמים לב למה שאומרים בו, זהו 'תמצית הלילה'. אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקידשנו במצוותיו, זהו מה שקרה בלילה זה, שהקב"ה 'רוממנו מהשפלות האנושית', כפי שכתב הרמח"ל במאמר החכמה, עיי"ש בכל דבריו. (ועיין גם בדרך ה', וקירבנו אליו.)

ובעצם הוא פסוק מפורש בתהלים, שאומרים בהלל, 'מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון', מצבנו היה ב'אשפות', והקב"ה בלילה נפלא זה 'הקימנו' מאשפה זו, והעמידנו, 'עם נדיבים, עם נדיבי עמו', היינו האבות הקדושים. משפלות המעלה לדרגה גבוהה ועילאה.

"... ש מ כ ל

'ה' סיפורים'

והפרטים של

ליל הסדר, אסור

שישכח ה'מה

שהיה' שנולד

מכל ריבוי אותם

פרטים...'

דמהיכ"ת שאם אז לא היינו יוצאים, כל השנים ג"כ לא היינו יוצאים ממצרים, והרי גם אם אז לא היינו יוצאים, שמא היינו יוצאים במשך ההיסטוריה.

והתשובה ברורה, והקושיא מעיקרא ליתא, דפשוט שהנושא הוא על 'ציאת הכלל ישראל ממצרים' כעם ה', וזהו הענין כאן שאם לא היינו יוצאים אז, היינו שאם אז הקב"ה לא היה מוצא אותנו ראויים להיות עמו ובניו אהוביו, שוב, יתכן שהגופים שהיו שם היו יוצאים מהעבודות במשך השנים, אבל את החירות הרוחנית לא היתה להם, את ה'יוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם' לא היתה להם, שהם לא היו נהיים עם ה', בהיות והיו משוקעים בשערי הטומאה ושוב לא היו יכולים להיות עם ה'.

וזהו שאנו חוגגים כעת, את היציאה של עם ה' ממצרים, היינו את היצירה של כלל ישראל ככלל. ולא את היציאה של אותם אנשים פרטיים, השישים רבוא שהיו אז בדרך ההוא ממצרים, שנהייה הם היו אז הכלל ישראל, סו"ס הכלל ישראל נגאל באותה יציאה. וע"ז אנו אומרים שאם זה לא היה קורה אז, 'הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים'. [כך ראיתי מבארים].

'מה שאירע ומה שהיה'

הגנת של בני שיח" כתבה ב'דף הקשר' שלפני פסח, ש'נזכרנו' במה שלמדנו בפרשיות שמות וכדו' על עבודת הפרך, המכות ויציאת מצרים וכו'. [וכמוכך, שהילדים זכרו מצויין...]. ויש להתעורר מזה, האם זה באמת 'פסח', זוהי העבודה לקראת ליל הסדר, 'להיזכר' במה שלמדנו בפרשיות 'שמות וארא בא בשלח'. וכאילו, כל ליל הסדר נועד רק בשביל לעשות 'מהדורא בתרא' לפרשיות הללו. [ואם 'הילדים בלא"ה זוכרים' מצויין, נועד ליל הסדר רק כדי לשמר 'זכרון' זה, שלא ישכח...].

הנה לשון הרמב"ם בפ"ה ה"א מחמץ ומצה, 'וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח'. וצ"ב הכונה ב'אירעו' ו'שהיו'.

ונ"פ, דלדוגמא, כשאדם מספר על היותו 'בחתונה'. הוא יכול לספר הרבה 'מאורעות' שהיו שם, שהיתה שם תזמורת ושהיה שם אוכל ושהיו ריקודים והרבה אנשים וכדו' וכדו', שכל אלו הם 'אירועים' שהיו שם.

ומאז... 'ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה', הקב"ה אוהב אותנו... כבעל שאוהב את אשתו... (כלל תוכן 'שיר השירים' שאומרים בליל הסדר), וכאבא שאוהב את בנו...

ודוק בלשון הריטב"א, כשהוא מדבר על ה'ד' כוסות, על מה ניתקנה כל כוס וכוס. בכוס הראשונה אומר שאומרים עליה את הקידוש שהוא 'קדושתנו'... דאכן, זהו מה שאומרים בקידוש, מהי 'קדושתנו'...

ואכן צריך ליתן ע"ז את הדעת, שה'קידוש', על אף שהוא כמו בכל שבת ויו"ט, בליל הסדר, הוא חלק מעבודת הסדר, והוא גם כוס ראשון מארבע כוסות. וכפי שנראה במ"ב,

שולחן עורך

וע"ד הנ"ל יש להעיר גם בענין סעודת היו"ט בליל הסדר. שעל אף שהיא לכאן סעודה ככל סעודת שבת ויו"ט. באמת היא חלק מסימני ועבודת הסדר. והאופי שלה חוץ ממה שהיא סעודת יו"ט, צריך להיות כסעודה של גאולה. כסעודת הודיה על ה'ציאה' ועל ה'זרוממתנו מכל עם'...

'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו וגו' הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים'

'ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים'. וידועה ההערה,

'בסדר הראשון היית אתה בפנים', אתה חיפשת את הדרגות והמעלות שלך. לעומת זאת 'בסדר השני, לא היה לך זמן לחשוב על עצמך, כל כולך היית נתון במה אתה צריך לעשות כעת', כפי שההלכה מחייבת, וזו העבדות המוחלטת לקב"ה...

ונוסיף עוד מה שהובא בקונטרס 'איש אשר רוח בו על מורנו הגר"י הלוי לנדא זצ"ל, מה שכתב נכדו, והדברים נפלאים ביותר, 'בליל הסדר תשע"ב, היה זה זמן שלדודתי תחי' נולדה תינוקת, והיא הייתה בבית החולים. בעלה הגיע באמצע הסדר מבית החולים, אני זוכר, כי כאשר נכנס הפסיק סבא את הסדר ואמר כך, אמנם אנחנו באמצע הסדר שמצוותו גדולה מאד, ושכינה שרויה עמנו, אולם חז"ל אומרים 'גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה'. ואז קם סבא ופנה אל חתנו הביא והכין לו כל מה שהיה צריך. ולדודים ולאבי אמר שבינתיים יקיימו את מצוות והגדת לבנך ויספרו לילדיהם נסי יציאת מצרים עד שהוא יחזור, והפסיק במשך רבע שעה או יותר מהסדר לקיים מצוות הכנסת אורחים'.

'זוהי פלא עצום, משום שסבא היה נרגש כ"כ לפני ליל הסדר, והיה עושה הכנות מרובות, אני זוכר שכשנכנסנו כבר היה רשום על כל מקום למי הוא שייך והכל היה מדוקדק ומכוון אצלו, [וכפי שהביאו בקונטרס שם קודם, שכבר מבעוד יום היו מוכנים כל הפרטים הטכניים של הלילה וכפי שהיה נוהג לומר, 'שלא יתעסקו בכאלו רגעים קדושים עם מקומות']'. ואת כל הווארטים הכין מראש וכ"כ הרבה הכנות עשה. כל אחד אחר היה אומר, אמנם הכנסת אורחים זו מצוה גדולה אבל עכשיו אני במצוה חשובה לא פחות של ליל הסדר, וכמה שתכננו את אפיית המצות ואת היין ואת הווארטים ואת הכל. הרי ודאי שכמעט אף אחד לא היה נזכר באותו רגע במאמר חז"ל זה. אלא מה? סבא היה אדם שרצה לקיים רצון ה' באמת, מצוות לא עושים כי יש בהם חשק, אלא כי זה רצון ה'..."

ואם זה מה שרוצה ה', כפי שאומרים לנו חז"ל, שגדולה הכנסת אורחים, זה מה שעושים ולא מתבלבלים...

אנחנו צריכים לשנן את הדברים הללו היטב, כי הם מהדברים השכיחים החוזרים על עצמם הרבה במשך החיים, אם זה בליל הסדר, ואם זה בליל שבועות, ובימים נוראים ובשאר זמנים. כולם יודעים אף לצטט סיפורים מעין אלו, כגון זה, על אחד מהאדמורי"ם, אינני זוכר כעת מיהו, שאמו, שהיתה כבר זקנה ולא כ"כ בדעתה, נכנסה לחדרו ובפני החסידים פוררה לתוך צלחת המרק שלו מצה, ואמרה לו לאכול זאת. והוא, על אף שאצל החסידים לאכול שרויה זה כמעט כמו לאכול חמץ כידוע, מיד, בלי להתבלבל כלל, אכל זאת תיכף ומיד... ולתדהמת חסידיו השיב, 'הרי שרויה זה מנהג, וכיבוד ומורא אם זה דאורייתא', אז מה השאלה בכלל!?

לכאן אכן פשוט ביותר. אבל זהו שזה רק 'לכאורה'. כי רוב ככל האנשים לא היו נוהגים כך. שאצל רוב ככל האנשים, אין השתעבדות מוחלטת לרצון ה', ובכל המצבים מעין אלו מתבלבלים... ושוכחים את הנ"ל, 'שלא מקיימים מצוות כי יש בהם חשק וכו' אלא כי זהו רצון ה', וצריך להתבטל לרצון ה'... גם אם אין חשק לזה... ה' יעזרנו לעובדו כרצונו.

אבל ישנו דבר אחד בסיסי שהוא 'מה היה שם', היינו מה 'נתהוה' באותו זמן שהיו בו כל המאורעות הללו, וזהו מה שהזוג נישא. שזהו מה שהיה ונתהווה בכל זמן האירועים שהיו שם.

וכמו"כ י"ל, להבדיל, גם לגבי 'ליל הסדר' ביחס 'לפרשיות השבוע'. דברפרשיות השבוע אנו 'מתעסקים' בעיקר עם ה'מה שאירע' היינו שאנו לומדים את המאורעות שהיו ביציאת מצרים, כתורה שיש ללמוד אותה, עם כל פרטיה ודקדוקיה. כפי שלומדים תורה. ובליל הסדר לעומת זאת, שהוא 'ליל החתונה', יש להתמקד, אולי בעיקר, ב'מה שהיה', והן אמנם שגם בו צריך לומר גם את ה'מה שאירע', וכלשון הרמב"ם, סו"ס זהו רק בשביל להעמיד את ה'מה שהיה' שהוא העיקר של הלילה הזה. שבלילה זה 'נתהווה' להיות 'עם ה', דבוקים וקשורים עמו ית'.

באופן, שמכל ה'סיפורים' והפרטים של ליל הסדר, אסור שישכח ה'מה שהיה' שנולד מכל ריבוי אותם פרטים, שזהו מה שהקב"ה אוהב אותנו ובחר בנו לעם, וכת עמנו ברית וכדו'. שאלו הם דברים ש'נהיה' בלילה גדול ונפלא זה.

ובזה יש לבאר, אולי, מה שבעל ההגדה, לא האריך כ"כ בפרטים ש'אירעו' ביציאת מצרים. שבעוד שישנם הרבה שמביאים מהמדרשים לתאר, היאך בדיקו היתה כל מכה ומכה, בעל ההגדה לא מצא לנכון להביא את אותם מדרשים ולהאריך בהם. לדלדלו העיקר שצריך להיאמר בליל הסדר זהו שהיו עשר מכות, דם צפרדע כינים וכו', ולא משנה כ"כ כעת, התיאור היאך היתה כל מכה ומכה, אלא העיקר זהו לדעת את ה'מסר' הזה שהיו עשר מכות. וכן הוא לכל אורך ההגדה, שבעל ההגדה מנסה 'להעביר' איזה שהוא 'מסר', וכל אחד ילמד לעצמו מהו ה'מסר' שאותו בעל ההגדה רוצה 'להעביר', ולשם זה ל"צ להאריך כ"כ בפרטים. דפעמים, שמרוב הפרטים שוכחים את ה'מסר', את ה'מה שהיה'. והבן.

'אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים'

ב'הקדמה' של הקב"ה למעמד הר סיני, אומר הקב"ה, 'אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים'. הגרש"ד פינקוס זצ"ל [בהקדמה לספרו תפארת תורה], ביאר זאת נפלא ביותר, והנני להעתיק דבריו, וכמדומה שזהו 'מסר גדול' שצריך 'לצאת' מליל הסדר, שהוא באמת 'הקדמה' והיסוד לשבועות, למתן תורה. וז"ל:

'בכריתת ברית, הדבר היסודי ביותר שרצונו של האשה לדעת הוא, האם אכפת לו ממני. אולי איני שווה אצלו לכולם. ולזה אמר הקב"ה, הנה כל העולם שלו יתברך, ויש בעולם גם רעות, יש תאוונות ר"ל, מחלות ואסונות מכל המינים. אבל יש גדר לדברים, האם קרה פעם לאיזו מדינה שכל המים נהפכו לדם, הרי בכל מצב שהוא המים הנמצאים נשארים מים, והנה במצרים קרה דבר שלא קרה מעולם, המים נהפכו לדם! האם קרה פעם שהקב"ה הביא על איזו מדינה מכה של צפרדעים, בתוך התנור ובתוך הבטן, או מכת כינים כזו, אומר השי"ת, האם אי פעם עשיתי כך למדינה שכל עפרה הפך כינים!!! האם ראייתם ערוב בתוך מדינה מאוכלסת, הרי כל זה חוץ מגדר הטבע, פשוט כביכול 'הוציאו אותי מן הכלים', עשיתי דברים שמעולם לא עשיתם אותם, ולמה - ועל מה - מפני שנגעו בכם, ומי שנוגע בכם כנוגע בבת עין של מעלה.

וזהו הפתיחה, אתם ראייתם כמה שאיכפת לי מכם. משל לאבא - אדם עדין ונחמד - ומישהו נוגע בבנו יחידי, פשוט הוא עושה אז דברים

שלא מתאימים לו, ושלא עשה כן מימיו, מרוב הרתיחה של האיכפתיות. כן כלפי מעלה, הרי כמה שכואב לי עליכם ואיכפת לי מכם, כביכול כביכול עד לשגעון. וזו ההקדמה, שלעולם לא תאמרו כלפי מעלה - וכי איכפת לו. אכן, איכפת לו ואיכפת לו, כביכול עד עומק נפשו - וזה ה'אלף' של היהדות.

'זאשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי', זהו 'מהות העיסקא', לא עסק של שטר ועונש, ולא עסק של שום דבר, אלא 'זאביא אתכם אלי', שנהיה קרובים ודבקים ביחד'. עכ"ד.

ויש להוסיף בזה, מה שאומרת התורה בריש פרשת בא, שיש לספר לבנינו את 'אשר התעללתי במצרים'. היינו שלא מספיק לספר עצם הדבר שהיו מכות למצרים אלא צריך לספר את ההתעללות של הקב"ה בהם. [ועיין בשם דרך' להגרש"ד ברוידא זצ"ל, שביאר ה'צחוק' המיוחד שהיה במכת ארבה דוקא]. ולהנ"ל ייאמרו הדברים כך, שהקב"ה מצוה אותנו לספר לבנינו, איזה 'צחוק' הוא עשה מהמצרים, היינו שלא רק שהיכה אותם, כפי שהוא עושה בדר"כ לעוברי רצונו, אלא היתה כאן כביכול 'ציאה מהגדר', שהוא אף שם אותם ללעג ולקלס. וכל זה בשבילנו...

'אז רוב ניסים הפלאת בלילה'

ואת אותו 'ליל הנישואין', כביכול, שלנו עם הקב"ה, אנו חוגגים דוקא בלילה, בשונה מכל המועדים, שקיום מצוותיהן היו דוקא ביום, להודיע לעצמנו, שמאז אותו לילה גדול, אנו לעולם בני ברית עם הקב"ה, אף בלילה, היינו אף במצבים של החושך, שיש בהם הסתרה, הקב"ה עמנו ודואג לנו.

וזהו הענין של הפיוט 'אז רוב ניסים הפלאת בלילה', שאנו מתארים בו איך הקב"ה עושה עמנו נפלאות וניסים אף בלילה, היינו בזמנים של חושך והסתר, שאפ"ה הקב"ה עמנו... [וכידוע, שנס הפורים שהיה בזמן של גלות וחושך, נעשה בפסח. דבאמת, 'מכח הפסח' הוא בא, מכח הברית שלנו עם הקב"ה, שהחלה בליל פסח. והארכנו בזה בעניני פורים. ודוק].

וזהו שאנו מודים בליל פסח, אף על 'המרור', היינו שמגיעה לנו ההכרה שאפי' בזמני המרור הקב"ה עמנו ודואג לנו ובעצם זה לטובתנו. ודוק במה שהמרור הוא חסה, והטעם כדאיאת בגמ', ד'חס רחמנא עלן', הרי שאפי' הגדרתו של המרור היא 'חס רחמנא עלן', דגם במרור ישנו 'חס רחמנא עלן', והבן.

והוא אולי הביאור במה שאומרים 'פסח מצה ומרור', ולכאן זהו שלא כסדר, דקודם כל היה צריך להיות מרור ואח"כ פסח ומצה, דכך היה סדר הדברים מבחינה היסטורית. רק דזהו גופא הדגש כאן, שאחרי הפסח והמצה, התברר שגם המרור היה בו מימד של גאולה, והזכר לומררו את חיייהם, הוא לא רק בשביל להדגיש את עוצמת הגאולה שקרתה ממצב שפל זה של יומרו את חיייהם שקדם לה, אלא על הוימררו את חיייהם גופא אנו מודים, שגם זה חלק מהגאולה. וכשהוא חלק מהגאולה, אין ענין להקדימו דוקא לשאר פרטי הגאולה. ובשביל לבטא את זה שהוא חלק מהגאולה, אנו בדוקא מאחרים אותו, לבל נחשוב שענינו הוא רק 'טרומה הגאולה', והבן.

חג המצות

המצוי כ"כ כיום, והתקרבות לעבודתו ית'.

הוא ענין המצה, כפי שכותב הרמח"ל, להבין שאכילתו היא באמת אכילה שונה מאכילת שאר בני העולם. שהאכילה שלנו היא אכילה רוחנית יותר, כיון שאנו בעצם חיים חיי רוממות, מנותקים מחיי החומר השפל.

ונתעוררתי מדברי הרמח"ל, שכשאנו אומרים 'מצה זו על שום מה, ע"ש שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה'. אין זה רק 'זכר' למה שהיה אז. אלא זהו היה בדוקא כך, שכך היתה צורת הגאולה, שהקב"ה 'נגלה' עלינו 'עד שלא הספיק הבצק להחמיץ', ללמד את הענין הזה, שהצורה האמיתית להיות עבדי ה' וקשורים אליו, זהו 'בלי חמץ', כמה שפחות קשורים לאכילת וחיי החומר.

יש לשים לב, שבדרך כלל, כל ההכנה לפסח מתמקדת בעיקר בהכנה ל'ליל הסדר'. ואחרי שעובר ליל הסדר, לא מגיעים מוכנים מספיק להכיל את שבעת ימי החג הבאים עלינו לטובה. שודאי שגם להם צריכים להתכונן. וגם אחרי ליל הסדר עוד יש שבעה ימים של חג קדוש ומרומם שצריך להתכונן אליו ולנצלו כראוי ולא לפספסו.

והחג הוא 'חג המצות'. וכמדומה, שענין המצה הוא הדבר המרכזי של שבעת ימי החג. וצריך ליתן הדעת לענינה. ולהבין, שאנו חיים לא כמו כולם, כמו כל הגויים, שחיים חיי חומר. אלא הקב"ה רוממנו מזה.

ובאמת, 'כימי צאתך מארץ מצרים' תהא הגאולה העתידה בב"א, וכמו שאז הגאולה היתה באופן שהקב"ה הגביהנו מהשפלות האנושית וקרבתו לעבודתו, כפי שכותב הרמח"ל במאמר החכמה. כמו"כ הגאולה העתידה תהיה באופן זה, של רוממות מחיי החומר

קריעת ים סוף - שביעי של פסח

'שעד קריעת ים סוף, אפשר לתפוס את ההנהגה הטבעית, שהיא לא קשורה וכפופה לישראל, ורק הקב"ה צריך כביכול עבדים, ובשביל זה הוא אולי משדד מידי פעם מערכות הטבע כדי להעמיד לו עבדים. אבל כאן בקריעת ים סוף התחדש שכלל ישראל שולטים בהנהגת הבריאה, שהם שותפים עם הקב"ה בהנהגת הטבע גופא, ולכן היה כאן גילוי איך גם הטבע עצמו תלוי במעשי ישראל, ואיך הטבע עצמו נלחם במצרים מכח מעשיהם של ישראל'.

'וזהו המעלה של ביזת הים שלא היתה בביזת מצרים. שביזת מצרים ניתנה להתפרש כביזה של עבדים, שניתן להם 'כלים' בשביל לעבוד את אדונם. אבל ביזת הים ניתנה כ'תכשיטי כלה', כתכשיטים ל'רעייה', וזהו דרגה אחרת לגמרי, כמובן.

ולכן, 'לך ענו שירה בשמחה רבה', דוקא בקריעת ים סוף. שהשירה שהיא באה בשמחה, ומתפרצת מהלב, [ועיין מהר"ל בדברי רש"י בתחילת השירה על 'אז עלה בלבו שישיר'], זהו כאשר, ישנה שמחה ורוממות. ואין כאן שירה רק על הצלה אלא על כל הקשר עם הקב"ה. ושלימות הקשר באה דוקא בקריעת ים סוף.

ובאופן, ששביעי של פסח, באמת אינו מועד לעצמו, כמו שמיני עצרת, בהיותו והוא גמר היציאה ממצרים. שהוא מעמיד ומגלה בעצם גם על היציאה גופא, שהיא אינה רק יציאה של 'עבדים' אלא של 'שותפים', של 'רעיית'. ו'היציאת מצרים', היא תהליך אחד, מהיציאה עד קריעת ים סוף'.

הארכנו בזה בגיליון פרשת בשלח, והנני מעתיק את יסוד הדברים ממה שכתבנו שם, יסודם מהגר"נ רוטמן שליט"א:

'וזהו שגילה להם כאן הקב"ה שהם 'כסוסתי ברכבי פרעה', וכידוע מהנפש החיים, שהם שמנהיגים ועל ידי מעשיהם נפעלים העולמות וסדרי ההנהגה. ולכן, גם הכנעת פרעה וחילו גופא, כעת, צריכה לבא ע"י שיתפלו, ע"י מעשיהם. והמכות לפרעה ומצרים, הם לא רק 'ענין ועסק' של הקב"ה, שהוא שעושה ופועל, והם רק ניצולים מהם, אלא הם שותפים בזה'.

'ודוק במה שרק כלפי קריעת ים סוף כתוב שהמצרים אמרו 'כי ה' נלחם להם במצרים', ובפשטות מהי הכונה שה' נלחם להם, לכלל ישראל, והרי עיקר הענין הוא שה' נלחם בהם, במצריים, וההצלה של כלל ישראל היא כאילו ממילא. שעיקר הענין הוא שהקב"ה סוגר איתם את החשבון על כל מה שמגיע להם. ומהו הענין שהמלחמה היא 'להם'. רק זהו שנתחדש כאן, שכלל ישראל הם 'שותפים' עם הקב"ה, וכביכול כלל ישראל הם שנלחמים כעת במצרים, שע"י מעשיהם הם נותנים עוז לאלוקים, והם מכניעים את מצרים, וזהו 'נלחם להם', שהקב"ה מסייע את המלחמה שלהם'.

'וראה דבר נפלא, שיש הבדל מהותי בין מכות מצרים לטביעת המצרים בים, שבכל המכות המכות הם בדברים היוצאים מגדר הטבע, שזהו מה שהיכה את מצרים. ואילו בים סוף, הים שב 'לאיתנו הראשון', וה'איתנו הראשון' זהו מה שהטביע את המצרים, היינו הים הטבעי, בכוחו הראשון והרגיל, הוא שהיכה את מצרים'.

שירי הפרשה

פרשת שמיני - קשקשת

'וקשקשת'. בתרגום, 'קליפין'. ובילדותי אמר לנו המחנך הרב יוסף ליאון שליט"א, ש'קליפין' היינו קשקשת שמתקלפת. לאפוקי אם הקשקשים קבועים באופן שלא ניתן לקלפם.

ועיין בסוף פרק 'אלו טריפות' ואלו הן קשקשין הקבועין בו'. ובתפארת ישראל שם כתב ד'קבועין בו' היינו, 'שאינו מנענע אותן כששט'. ובסוגריים שם כתב, ד'כונת המשנה לאפוקי כשהן מגוף הדג עצמו, כעין שטיינבוטטען שלנו שיש לו על גביו כעין תנוכים קשים ועבים שא"א לטלן ממנו רק בחזק, נמצא שאינן דובר הקבוע בו, רק מגוף הדג בעצמו הן, ואין נקראים קשקשין'. והן הן הדברים הנ"ל.

פרשת צו - בענין לחמי תודה

בענין 'לחמי תודה'. עיין בנצ"ב שכתב דבר נפלא ויסודי. 'והענין דתכלית תודה שבא על נס הוא כדי לספר חסדי ה' שגמל עליו. ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים. היינו כדי שיהי' מרבה רעים לסעודה אחת ביום הקרבה ויהיה סיפור הנס לפני רוב אנשים. וארבע חלות לכהנים שהם המה לתלמידי חכמים' וכו', עיי"ש.

ונראה הענין ב'ארבע חלות לתלמידי חכמים', ע"ד המבואר ב'ברכת הגומל' שיש לאומרה בעשרה, 'ותרי מינייהו רבנן'. עיין ס' רי"ט ס"ג.

שירי ההלכה

בדין ה'כורך' בזמן הזה

המבואר בתוס' באו"א

איברא דבתוס' מבואר לא כך, דתוס' אומרים, שכוונת הגמ' במה שאומרת 'השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן' היינו, ד'אי הוה קי"ל כהלל הוה עבדינן הכי, מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה, כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה כהלל הוה דרבנן ודרבנן. אלא שהיות ואולי קי"ל כרבנן א"א למיעבד הכי, דלפי רבנן, המצה של הכריכה היא רשות, ו'אתי מצה דרשות ומבטל למרור דרבנן', עיין בדבריהם. [וכדבריהם כן הוא גם ברא"ש].

ופשטות דבריהם, שלפי הלל גופיה, בזמן הזה, הקיום של מצות ה'מרור' היא באופן של כריכה, דומיא דמה שהיה בזמן הבית. שכיון שבזמן הבית כך היו מקיימים את המצוה, תיקנו רבנן כעין דאורייתא, וגם כיום שהמצוה היא דרבנן, תיקנוה רבנן באופן זה לאוכלה יחד עם המצה. והמצוה היא חלק מהמצות מרור, ולכן היא לא נחשבת רשות, אלא היא נחשבת 'דרבנן' כמו ה'מרור' גופיה, והיא לא מבטלת את המרור.

ונמצא לפי"ז, שאכילת ה'כורך' דידן היא לא סתם 'זכר', אלא זהו בשביל לצאת ידי חובת אכילת מרור לפי הלל. שלפי הלל, שבזמן הבית היה צריך לאכול יחד, גם בזמן הזה, קיום מצות המרור הוא דווקא עם המצה, באכילת הכורך.

ויש לבאר לפי"ז הרבה נפק"מ בדני הכורך. והארכנו בזה במקו"א. ומחוסר המקום לא הובא המאמר כולו.

לדינא - פלוגתת הפר"ח והבית מאיר

ולדינא, מי שמעמיד את הדברים מפורש, זהו הפר"ח והבית מאיר. שהפר"ח כותב להדיא, (בחד תירווצא, עיין בדבריו), 'דלהלל לא בעינן אלא מרור דכריכה, ומעתה אי הלכתא כותיה ממילא לא נפקו במרור קמא אלא במרור דכריכה ומרור קמא הוה ליה מרור דרשות'. הרי להדיא שנוקט, שבאמת קיום הכורך הוא לא זכר בעלמא, אלא שבו מקיימים את המרור דרבנן לפי הלל [וכדנראה בפשטות בדברי התוס', וכנ"ל].

ומשו"כ הוא נוקט שם, שבעינן שברכת המרור תעלה גם על הכורך. עד כדי כך, שדן למה אכילת המרור לפי רבנן לא תהיה הפסק, אלא שמסיק דל"ה הפסק 'מידי דהוי אכזית של המוציא שמפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילתו ולא הוי הפסק'. ולכן גם אומר, שעיקר מה שצריך זהו שברכת המרור תעלה לכורך, שהרי לפי הלל בה מקיימים את מצות המרור וברור שצריך שזה ייעשה בברכה. [ומה שכתבו הטור והשו"ע שגם אכילת המצה הוא לא מדוקדק]. ומשו"כ גם יש לו צד שעדיף לאכול את הכורך בלא הסיבה, וכמו שנתבאר לעיל, דעיקר האכילה כאן היא בשביל לקיים מצות אכילת מרור. עיין בדבריו.

ומאיך בלשון הב"ח, והביאו הבית מאיר, נראה שגם לפי הלל ודאי שיצאו יד"ח מרור כבר

'השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן וגו' - מה שהיה נראה בפשוטו בעיקר הסוגי'

פסחים קט"ו א' 'השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן, מברך על אכילת מצה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל'.

וכך הוא בשו"ע סי' תע"ה ס"א, 'ואח"כ נוטל מצה שלישיית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור וגו' ואומר זכר למקדש כהלל'.

והיינו, שהלל בזמן שביהמ"ק היה קיים היה אוכל את הפסח מצה ומרור יחד, וזכר לדבריו אנו מקיימים את ה'כורך' דידן.

והנה ז"פ, שלאכול רק את הכורך א"א, כמבואר בסוגי' שם, שכיון שהמצוה כיום היא דאורייתא והמרור דרבנן, אתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא. ולכן פשוט שצריך לאכול מצה לבד כדי לצאת ידי חובת אכילת מצה דאורייתא.

ואחר שאכל את המצה, מעתה המצה של הכורך היא דבר הרשות, ולכן בפשטות לא יכול לקיים את דין אכילת המרור ב'כורך', שאתי טעם המצה דרשות ומבטל למצה דרבנן. וע"כ צריך גם את ה'מרור' דידן, היינו לאכול מרור לבד, בשביל לקיים את הדין דרבנן של אכילת מרור.

ובשביל הזכר להלל, שהלל בזמן ביהמ"ק היה אוכל את הכל יחד, שהכל היה דאורייתא ולא היה בזה בעיה של מבטלות זו את זו, עבדינן דידן הכורך דידן. וזהו שאומרת הגמ' שעל הכורך לא מברכים, בהיות וזהו ענין ל'זכר בעלמא' ולא מקיימים בו שום דין, לא של אכילת מצה ולא של אכילת מרור.

ובפשטות היה מקום לומר, שכן הוא גם להלל גופיה. שגם להלל גופיה. בזמן דידן, כך הוא הדין שא"א לצאת יד"ח המצה והמרור בכורך, וכנ"ל. שאחרי שאכל מצה לבד, שזה פשוט, שגם להלל כן הוא הדין בזמן הזה, שוב המצה של הכורך היא רשות, והיא מבטלת את המרור דרבנן. [וכל מה שהלל אכל את הכל יחד זה דוקא בזמן המקדש שהכל היה דאורייתא].

ומה שהגמ' אומרת שעבדינן כך רק משום ד'לא איתמר הלכתא כמאן', ומשמע שאם היתה הלכה כהלל לא היו נוהגים כן, לאו היינו שאם היתה הלכה כהלל לא היינו אוכלים 'מצה' ו'מרור' בנפרד, דגם להלל גופיה בזה"ז כך צריך להיות וכנ"ל, אלא שאם היתה הלכה כרבנן, לא היינו עושים 'זכר למקדש כהלל', והיה די ב'מצה' ו'מרור', ולא היינו צריכים לעשות גם 'כורך', ומה שאנו עושים גם 'כורך' זהו משום שאולי הלכתא כהלל, ובזמן הבית נצטרך לאכול דוקא את הכל ביחד, ובשביל שלא תשתכח הלכה זו, עבדינן זכר לזה ב'כורך' דידן.

באכילת המרור לבד, והדין של ה'כורך' הוא זכר בעלמא למה שהיו עושים בזמן שביהמ"ק היה קיים.

אלא שיעויין בבית מאיר שהאריך, ותורף דבריו, שזה הרי באמת כתוב בתוס' שאם ההלכה היתה כהלל בודאי היינו אוכלים 'מצה', 'וכורך' בלבד, וב'כורך' היו יוצאים ידי חובת מרור. ונראה בדבריהם שלפי הלל באמת עדיף לצאת ידי חובת המרור באכילת הכורך. אלא שזהו שמאריך שם, שכל זה רק לכתחילה אבל בדיעבד גם לפי הלל, ודאי שאפשר לצאת במרור לבד. [וכשיטת תוס' שם בסוגי' שגם בזמן ביהמ"ק כל הדין כריכה היה רק לכתחילה אבל בדיעבד יוצאים גם בלי כריכה]. וכיון שכבר אכלנו מרור לבד, בשביל שיטת רבנן, [שלדיהו א"א לצאת ידי חובת מרור בכורך, שהמצוה דרשות תבטל את המרור דרבנן], ודאי שיצאנו בזה ידי חובת מרור גם לפי הלל. אלא שאפ"ה בעינן למיעבד גם את הכורך, לזכר בעלמא. וזהו שאומרת הגמ' שהכורך הוא 'בלי ברכה'. שבאמת ברור שיצאנו גם לפי הלל במרור בלבד, ודי במה שהיתה ברכה שם, והיא היתה בלי הפסק. ואי כדברי הפר"ח, שב'כורך' יוצאים ידי חובת המרור לפי הלל וצריך מדינא שהברכה תחול גם על אכילה זו, מהו שאומרת הגמ' דהוי 'בלי ברכה'. [וליישב דעת הפר"ח צ"ל כמו שכתבנו לעיל].

הערה בעיקר דברי הבית מאיר

ובעיקר דבריו יל"ע, דהרי זה ברור גם לפי דבריו, שלפי הלל בעצמו האופן היותר טוב לצאת ידי חובת מרור אפי' בזה"ז, זהו בכורך, ביחד עם מצה. וכפי שמבואר בתוס'. (והלל בעצמו אכן היה יוצא ידי חובה בזה"ז בכורך). ונהי שאכן אפשר בדיעבד לצאת ידי חובת מרור גם במרור לבד. [וזוהו בעיקר מה ששואל על הפר"ח, שבדבריו נראה 'שתופס לעיקר דאם הלכה כהלל אף בדיעבד אינו יוצא באכילת מרור בלתי כריכה ידי מצות מרור']. סו"ס למה לא נימא שייצא על הצד היותר טוב. ויכוון שאם הלכה כהלל אינו מעוניין לצאת ידי חובה במרור לבד, אלא במרור יחד עם המצה.

ויתכן שזה שייך לסוגי' של 'תנאי במצוות'. ואם א"א לעשות תנאי במצוות א"ש. ויל"ע. ואולי י"ל, שבשביל להרויח את השאלה של הפר"ח מהפסק, שלא יהיה הפסק בין הברכה לקיום המצוה, עדיף להחליט שיוצאים יד"ח [גם לצד שהלכה כהלל] באכילת המרור בלבד, ואז לא יהיה שום הפסק. [ולא נצטרך לתירווצו של הפר"ח]. וצ"ע.

ובמקו"א הארכנו בזה בדעת המ"ב, ואכה"מ.

הדברים נכתבו לעורר לב המעיינים בלבד

